

BORGARHUSET

Kulturen i Lund
Lunds kommun, Skåne län
Antikvarisk förundersökning 2019
Erik Blomqvist

Titel: Antikvarisk förundersökning

Författare: Erik Blomqvist

Kulturmiljörapport: 2019:14

Omslagsbild: Borgarhusets södra fasad 2019

Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Historik	2
Borgarhusets konstruktion.....	10
Åtgärder kronologiskt	12
Byggnadens underhållsbehov	12
Referenser.....	19

Historik

Borgarhuset på Kulturens norra område uppfördes 1891 efter ritningar av Henrik Sjöström. Byggnaden uppfördes som en avbildning av ett förmöget borgerligt boende under renässansen, och i byggnaden skulle borgerligt boende och stilideal från senmedeltid till 1800-talet illustreras (Eriksson & Wahlöö, 1991). Samtidigt som byggnaden uppfördes skulle Lembkeska gården i Malmö, som låg i hörnet av Balzarsgatan och Södergatan rivas. Lembkeska gården, med anor från 1500-talet, utgjorde bra källmaterial till Kulturens historiserande bygge. De ursprungliga bygglovsritningarna till Borgarhuset skiljer sig något från det färdiga resultatet, till exempel vad gäller fönstersättning och utformningen av takkuporna. Möjligen är detta ett resultat av vad det nyupptäckta källmaterialet från Lembkeska gården gav. Rent fysiskt är det dock bara några av timmerknecktarna på sydfasaderna som suttit på det tidigare huset. Uppförandet av byggnaden gjordes enligt Georg Karlins koncept för friluftsmuseet - Liksom de olika länderna på världsutställningarna visade sina produkter i byggnader, uppförda enligt respektive lands traditioner, ville Karlin visa det svenska samhället genom att i ett herrehus, ett borgarhus, en kyrka och en bondgård visa föremål som speglade det gamla ståndssamhällets fyra befolkningsgrupper. Byggnaden inreddes dock först som expeditiionslokaler och museichefen, Georg Karlin, fick sin första tjänstebostad på andra våningen. Först 1917 hade byggnaden helt inrymts för utställningar. Idag inryms utställningen Tidens rum, som behandlar boendemiljöer från 1500-talet fram till 1900-talet.

Motivet som ska inspirerat till uppförandet av Borgarhuset. Gobelängen tillhör en tapetsvit som Frederik II beställde på 1580-talet, utförd av målaren och vävaren Hans Knieper, och som finns på nationalmuseum Köpenhamn (foto: avbildning av gobelängen i Eriksson & Wahlöö, 1991 s. 32).

Borgarhuset eller "Malmöhuset" som det kallades ursprungligen. På fotot syns att byggnaden ursprungligen haft nockar av plåt, och inte tegelpannor som idag. Istället för stuprör stack hängränorna ut en bit från fasaden. Portalen till vänster står idag framför rustmästarbostaden. Foto ur Kulturens arkiv.

Tornet färdigställdes först 1907. På de tidigaste fotografierna syns hörnbeslagen på fönstren tydligt och i en avvikande färgton. Detta kan antyda att fönstren från början varit omålade. Korsvirket hade också en mörk kulör som kontrasterade starkt mot tegelfyllningarna.

Fotografi taget av Per Bagge före 1907 (tornet ej färdigställt). Kulturens arkiv.

Borgarhuset efter 1907 då tornet färdigställts.

Fönstrens form och storlek anpassades efter uppmätningar av Lembkeska huset där placering framkom efter tapphål för löshultar. Även väggfälten ska ha utförts efter förlagan fast med nytt tegel. På gaveln, som inte funnits på Lembkeska huset, hittade man inspiration ifrån andra väggpartier i huset eller andra gamla hus i Malmö och Ystad. Karlin skriver angående byggnadens träknektar att "de träarkitektoniska detaljer, som brusto i det Lembkeska huset, fingo fyllas från andra Malmö- och Ystadshus eller kopieras." (Karlins anteckningar från 1912, återgivet i Eriksson & Wahlöö, 1991 s. 33). De gamla träknektarna på dagens Borgarhus kan alltså komma lite var stans ifrån. 2006 gjordes en dendroanalys av en knekt på den södra fasaden, knekt nummer fem från ostsydostlig riktning. Provresultatet bedömdes som att virket avverkats kring år 1500 (Lindersson, 2006).

Över den västra entrén finns ett bomärke och året 1589 på en bjälke. Bjälken kommer ifrån rådmannen Gorris Boldickes gård, ett stenhus av medeltida ursprung i Malmö (Adelgatan/Hamngatan) Trapphusets fönster ska enligt uppgift komma från ett hus i Ystad. De två små glasmålningarna kommer enligt Erikson & Wahlöö från södra Tyskland (1991).

Teckningen illustrerar Lembkeska gården under 1600-talet då det låg i Malmö. Entrén var försedd med så kallade bislagsstenar. Ritad av Einar Bager 1939. Malmö museers digitala arkiv.

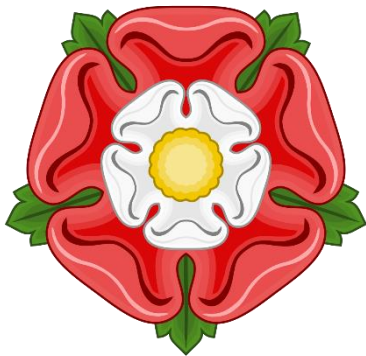
Södergatan i Malmö, mot Gustav Adolfs torg. Lembkeska huset synligt mitt i bild. Fotografi från 1864-1866 ur Malmö museers samling (fotograf: Otto Post).

Fotografi på Lembkeska gården daterat 1891, alltså strax före rivningen. Fotografi ur Malmö museers digitala samling (fotograf Carl Wilhelm Roikjer).

Gavelpartiet på Borgarhuset åt söder, skulpterat ur ekträ, och som tidigare varit målat. Motivet påminner om en tudorros som under medeltiden fanns i rådssalar för att påminna närvarande om tystnadsplikt.

Tudorros enligt wikipedia.se

Borgarhusets konstruktion

Borgarhuset är uppfört i en Korsvirkeskonstruktion i ek med fyllningar av bränt tegel i mönstermurning. Fyllningarna är sannolikt $\frac{1}{2}$ -stens tegel ytterst och $\frac{1}{2}$ -stens tegel som innervägg med någon form av luftspalt mellan. Taken är sadeltak med stomme av fur.

Byggnaden hade ursprungligen plåtkläddanockar, även sedan tornet färdigställts 1907, men dessa har därefter ersatts ned falsade nockpannor/vingtegel.

Remstycke vid mötet med gaveln (byggnadens sydöstra hörn, krypvinden.)

Under 1980-talet genomförs en stor renovering av Borgarhuset då takfall läggs om, skadat korsvirke ersätts, fyllningar fogas om och fönster byts/renoveras. På foton före renoveringen syns att fönstren och delar av korsvirket är i väldigt dåligt skick.

Foto från renoveringarna på 1980-talet (foto ur Kulturens arkiv)

Åtgärder kronologiskt

1891: Byggnaden uppförs.

1907: Tornet färdigställdes.

1980-1990 – Fasadrenoveringar och restaurering interiört samt nyinvigning av utställningen "Tidens rum- en vandring genom fyra sekler". Korsvirket reparerades, fyllningar murades om. Sannolikt målades fönstren blå vid den här tiden.

1991: "Reparation av tak" enligt kulturens verksamhetsberättelse.

Kring 2000: En av skorstenarna på norra sidan tas ned.

Efter 2003: Fönstren målades gröna, i den kulör de är idag.

2011: Takfall på innergården lades om med ny underlagspapp.

2014: Trappan med bislag monteras ned och upplag för stegen murades om.

2015: lagning av fotträ på tornet och målning av fönster på västra gaveln, 2:a vån.

Byggnadens underhållsbehov

En renovering av Borgarhusets västra, södra och östra fasad, på sidan ut mot Herrehuset planeras att utföras under 2019. Takfoten är i behov av översyn, fönstren behöver renoveras, korsvirket lagas och målas. Flera fack med tegelfyllningar behöver muras om, då de riskerar att falla ut, och som helhet behöver tegelfyllningarnas fogar ses över.

Södra fasaden, vintern 2018/2019.

Östra fasaden vintern 2018/2019.

Röta i fönsterbåge på södra fasaden, andra våningen. Mjukfogar har lagts i sprickor i timran.

Flera av stormjärnen på fönstren är väldigt angripna av rost och nästan avrostade.

Röta i underkant på knekt (takfoten på den åt söder utstickande delens västra sida).

Fönstren på takkupa åt söder. Något av facken behöver tas ned och muras om. Timra i behov av målning.

Takfall åt öster där de nedersta bärläkten behöver bytas.

Referenser

Eriksson, Gunilla & Wahlöö, Claes (red.) (1991). Tidens rum. Lund: [Kulturen i Lund]

Eriksson, Gunilla (red.) (1977). Kulturen runt. Stockholm: Trevi

Malmö museers digitala arkiv: <http://carlotta.malmo.se/carlotta-mmus/web/>

Kulturens arkiv

Lindersson, Hans (2006) Dendrokronologisk analys av knektarna på Borgarhusets fasad, Kulturen i Lund. Nationella laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi. Rapport nr 2006:26.